

UPPLÖST I NATUREN

Femtio år efter debuten ger Lennart Sjögren ut De andra trädgårdarna. Det sublima och det materiella står som så ofta mot varandra. På gott och ont. Tatjana Brandt kastas mellan desillusionens kraft och det stäckta hoppets fadda njutning i Sjögrens poesi.

Över den sista sidan av Lennart Sjögrens nyaste diktsamling *De andra trädgårdarna* löper en imponerande lista av tidigare verk med start i debuten *Håll portarna öppna* (1958). Det är svårt att inte tappa fokus och börja läsa författarskapets längd som en nästan överskuggande del av den nya boken när det gäller en poet som varit verksam så länge och upplevt sina formativa år i en annan samtid. En hastig blick på den reception de senaste verken fått ger vid handen att kritikerna kretsat osaligt och hungrigt kring just författarskapets sträckning i tid. Min lätt olustiga inställning till detta blyga hummande kring vad som är "i tiden" och vad som måhända faller utanför förflyktigas när jag på allvar börjar läsa den nya samlingen. Tiden är inte bara en yttre omständighet, en vag kontext. Jag inser att *De andra trädgårdarna* tematiserar tiden och att den plats i tiden som diktjaget talar ur är ett av hela författarskapets mest brännande teman.

Michel Ekman har i sin essäsamling *Harens almanacka* skrivit en hel essä om Sjögrens benägenhet att placera sin röst utanför tiden. I Ekmans läsning blir tiden den port som medger en dispens från en yttervärld som präglas av en illusionslöshet som gränsar till determinism. Det är en vacker läsning men mina egna läsarförfrågningar griper mer efter den plats som omsluter jaget efter att språnget ut ur nuet väl är taget. Sjögrens dikter lämnar ofta realismens nu men till vilken plats förflyttas vi riktigt?

Det är just detta rum, detta bortom, som jag tror att *De andra trädgårdarna* besjunger. Ofta skrivs den nya platsen ihop med döden och lika ofta beskrivs den som en kropp. Upplösningens, förlustens men också transcendensens diktkropp. Jag citerar ur långdikten som inleder samlingen:

**De andra trädgårdarna, de övergivna
som inte frågar om lov att få finnas
de finns där ändå
och bjuder in till sig allt
som lever och som är dött.
Här är en bra plats att stanna vid en stund
för de resande innan de ger sig vidare.**

**Här
är inte mycket kvar av det som varit
ifråga om lysande marschaller
och de gäster som kommer hit
är i ett annat ärende än festens.
[...]**

**Hit kom de döda på sin snabba färd
genom olika världar, de tar in lukterna
stannar till en stund
smakar innan de skyndar vidare.**

**Och flyttfåglarna som hemvant rör sig genom natten
söker en stund i det avlovade
finner det de söker
i den stora kroppens skrymslen
på samma plats där de döda nyss gick förbi
därav den mörka glansen i deras ögon.**

**Först när glömskan kommit för att inta sin plats
och död och liv fått nya betydelser
börjar ett annorlunda spirande
det svagt gyllene som föregår nermultnandet.
[...]**

Dikten uppvaktar sitt "här", ringar in sina trädgårdar, trevar sig fram genom "den stora kroppens skrymslen". Döden gör platsen bördig men också till en undantagsplats utanför det egna livet. Trädgårdens domesticerade natur är inte det viktiga utan förskjutningen står i fokus. Vissa dikter sjunger fram kärri med bråddjup och dödslängtan som man kan lockas att gå ner sig i medan det andra gånger kan handla om förflutenhetens arkaiska gryningslandskap. Fåglarna rör sig ofta mellan nuet och de här platserna, men också minnen, spridda skratt, röster, föremål och tidningsartiklar glider genom tidsmembranen.

De andra trädgårdarnas "här" påminner om den ort som utgör fristad bortom tiden för karaktärerna i ett av Sjögrens mest omskrivna verk, den magnifika långdikten *Fågeljägarna* från 1997. I *Fågeljägarna* spricker isen när jägarna ligger ute och vaktar på ejdrar före häckningstid. Naturen öppnar sig genom

sprickan och inlemmar jägarna i sitt organiska liv som är döden. Diktens människor betraktar båten som glidit utom räckhåll utan att kunna ta till sig insikten att hemmets trygga vardaglighet inte kommer att välkomna dem till kvällen, att de ska lösas upp, förlora sin personlighet, bli ett med naturen. Katastrofen beskrivs i sin oundviklighet ur ett "här" som är bortom döden. Det är jägarna själva som beskriver förloppet. Men när beskrivningen väl kommer ikapp dödsögonblicket försvinner de in i naturens liv, deras röster blir en del av naturens ljud som slutar vara likgiltiga och i stället blir laddade. Själva dikten tar över deras röster, låter vågorna och vinden bära mening, låter naturen bli besjälad genom sin kannibalism. Det är ett fantastiskt verk.

Också i *De andra trädgårdaran* finns en stark tendens att låta döden och dikten smälta samman. Ibland genom grässtråets revanschertade uppståndelse ur sin nertrampade förnedring och död, ibland mer stillsamt som nattmörkrets värme, drunkningsdödens lockelse. Men i de flesta av dikterna finns hur som helst en turbulens mellan livets nu och ett liv på andra sidan sprickan; mellan det konkreta realistiska personliga livet och ett liv i dikten, döden eller mystiken.

I sin doktorsavhandling *Därför berör oss fåglarnas liv*. Lennart Sjögrens poetiska livssyn skriver Peter Hultberg om hur Sjögrens författarskap rört sig från en obarmhärtig biologiskt deterministisk natursyn till en mer visionär eller åtminstone öppnare syn på tillvaron. Det är lätt att förstå vad han menar också när man läser *De andra trädgårdarna*. Särskilt i dikternas avslut utspelas en kamp mellan krass avförtrollning och klassiskt senmodernistiskt "lyft". Sjögren har en förmåga att inifrån skriva fram arkaiska landskap utan att det allegoriska tar över. Hans skogar och skärgårdsmiljöer behåller en frän närvaro, en påtaglig fysisk obändighet trots att de också laddas av betydelser och tradition. Och naturen som i hela sin skönhet och sina rytmiska kretslopp struntar blankt i den enskildas liv har en vildsint påtaglighet som det är svårt att inte fångas av. Jag har funderat en hel del på varför de dikter som minimerar den poetiska sublimeringen, som håller det poetiska hoppet i schack, samtidigt är de mest bärkraftiga. De starkaste dikterna låter poesin flyta ut över världen som maskrosfrön eller en doft i vinden. De svagaste dikterna däremot låter poesin svämma ut över allt.

Oroväckande ofta försöker Sjögren föra in perspektiv som täcker över jagets svårighet med naturen, världen, historien och i stället grabbar tag i dikten som sitt eget enda hopp. Dikten lyfter blicken mot sig själv och låter klockorna ringa. Ibland ringer de. Men allt kan inte transponeras, för många slutrader av typen "Långt borta hörs jordskred/ närma sig" antänder den sprittande gallan, syrligheten och den farligt gnistrande humorn hos läsaren. Känslolägen som denna diktsamling inte helt kan hantera eller oskadliggöra. Jag får lust att jaga väsande genom dikten som en av de fladdermöss Sjögren så träffande beskriver med ansikten "mellan barn och dödsalle". Jag vill förstöra kategorierna, riva den rigorösa dikotomin mellan att vara i världen och vara i dikten. Men innebär det här att jag blir en pervers läsare som slänger ut hoppet med stråkarna och önskar mig dikter som går sönder mot världen, som brister över omständigheternas hårda stenar?

Varför sitter denna diktsamling fastlåst mellan en diktvärld som inte kan ta emot sorgen och paniken å ena sidan och en sublimering som känns framtvingad, fiktiv och sentimental å den andra? Jag tänker på Gösta Ågren som i ålder, stil och genre ligger Sjögren nära. Också Ågren skriver med en stark, varm ja patetisk känsloton om död och tid. Båda förlägger dikterna till landsbygd, nära en natur som inte är vacker och domesticerad utan behåller det fruktansvärda som krävs för det sublima.

Sjögren:

**Åldrandets privilegium
att allting skrämmer men skrämmer ändå inte helt.**

**Tyckte mig se den så omtalade döden som ett
flamgrönt ljus
just före stormen över vattnet.**

**Nötskrikan, min barndoms fågel, kom fram idag
hon bar ännu sitt band på vingen.**

Ågren i (*Bottniska nätter*, 2009):

**UR ETT SLUTSAMTAL
Min vän, det är meningslöst
att frukta. När döden kommer,
är den mild som ensamhet.
En storm av fåglar från norr
går mellan nu och framtid
in i sunnanvinden, en varm,
osynlig ängel, som mottar dem
utan krav eller seger.**

Hos Ågren hör man efter hälften av en dikt nästan alltid suset av Rilkes änglar, hur de går omkring med prasslande dräkter, knarrar över golvtilljorna. Ågren har lyftet i blodet och när dikten lämnar marken flyger också jag. Men Sjögrens fåglar vill vara fåglar. När han piskar upp sina dikter mot det visionära eller mystiska så blir lyftet på något underligt sätt fiktivt. Som om det enda sanna för dikten var desillusionen, ja, som om desillusionen förde dikten hem till sig själv medan det visionära lyftet lämnade den varma diktkroppens famn. För att diktens kropp för Sjögren ändå alltid är dödens kropp? För att Sjögrens starkaste poesi föds när jaget löser upp sig i naturen? Det är som om

Ågrens dikter hittar hem i bruset medan Sjögrens diktning lämnar dikten i samma stund som hoppet om dikten som räddning tänds.

Lyrisk

De andra trädgårdarna

Lennart Sjögren

Albert Bonniers förlag

Författarfoto: Mattias Johansson